

АНАЛІЗ ЗАХОДІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ ГРОШЕЙ

У статті розглянуто роль фінансово-кредитних установ у боротьбі з відмиванням грошей та проблеми законодавчого регулювання боротьби з відмиванням доходів в умовах збереження банківської таємниці.

Ключові слова: легалізація (відмивання) доходів, банківська таємниця, Сорок Рекомендацій FATF.

Постановка проблеми. Дослідження економіко-правових заходів, передбачених законодавством, щодо запобігання відмиванню грошей важливе з огляду на те, що детально не дослідивши як слабкі, так і сильні сторони комплексного механізму протидії цьому ганебному явищу, неможливо повною мірою будувати стратегічну програму для розвитку системи попередження і протидії відмиванню грошей.

Мета статті. Дослідити організаційно-правові заходи, що передбачені законодавством України, щодо запобігання відмиванню грошей; проаналізувати ефективні шляхи попередження відмивання грошей; виділити роль фінансово-кредитних установ у запобіганні відмиванню грошей.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням дослідження законодавства України, яким передбачено запобігання і протидія відмиванню грошей, вітчизняні автори приділяють достатню увагу. Можна виділити дослідження В. Коваленко [4], яка дає загальну характеристику нормативно-правовим актам, що регулюють процеси запобігання і боротьби з відмиванням грошей. У своїх дослідженнях М.В. Колдовський [5] аналізує сучасний стан нормативно-правової бази України, дає оцінку з позиції можливості протидії відмиванню грошей. О.В. Київець [3] у своїй роботі здійснює аналіз правових механізмів протидії відмиванню грошей в історичному аспекті. Однак серед вітчизняних авторів недостатньо публікацій, в яких розкриваються такі важливі проблеми, як збереження комерційної і банківської таємниці клієнтів банку при розробці як правових, так і економічних механізмів протидії відмиванню грошей.

Виклад основного матеріалу. Хоча кримінальне покарання за відмивання грошей є основою ефективної боротьби з ним, але найбільша увага у цій сфері приділяється запобіганню цьому явищу. Це пояснюється не тільки тим, що запобігання злочинності має не меншу вагу, ніж її покарання. Головний аргумент на користь великої уваги до питань запобігання відмиванню грошей пов'язаний з тим, що дуже важливий внесок у протистояння цій загрозі може бути зроблений приватним сектором економіки, а найбільше – її фінансовим сектором, оскільки фінансові установи є ключовим елементом у виявленні протиправних трансакцій завдяки їхнім унікальним функціям у платіжній системі країни, у накопиченні та передачі фінансових активів. Це

пояснюється значенням, яке надається ідентифікації клієнтів та реальних власників, наявності системи належного зберігання записів, необхідній старанності фінансових установ щодо незвичайних трансакцій та розвитку внутрішніх програм проти відмивання грошей [3]. На практиці необхідність всеохоплюючої системи запобігання відмиванню грошей обумовлюється тим, що на завершальних стадіях процесу відмивання грошей та по його завершенні виявити відмивання грошей фактично неможливо. І навпаки саме перша стадія відмивання грошей – стадія розміщення, коли брудні гроші намагаються проникнути в легальну економіку, є найбільш складною і ризикованою для цих грошей, оскільки саме в цей момент їх найлегше відстежити [9]. Це також певною мірою стосується й стадії нашарування. Про важливість системи запобігання відмиванню грошей наголошувалося у перших документах з питань боротьби з відмиванням грошей. Водночас поряд із загальним усвідомлення необхідності запровадження у фінансовому секторі механізмів запобігання відмиванню грошей слід враховувати і причини, які істотно впливають на створення належної системи запобігання відмиванню грошей і навіть використовуються як аргументи проти запровадження такої системи. По-перше, запровадження системи запобігання відмиванню грошей співпало у часі із безпрецедентним і надзвичайно бурхливим розвитком фінансового сектора та лібералізацією світового ринку. У зв'язку з цим дуже часто писали про те, що механізми запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей можуть послаблювати конкурентоздатність фінансових систем країн, які запроваджують такі механізми. Адже у випадку, коли країна запроваджує такі механізми, привабливість її фінансової системи у порівнянні з фінансовими системами країн, які відмовляються від створення цих механізмів, істотно зменшується, крім того, останні можуть умисно користатися подібними “перевагами”. Наявність таких “непорозумінь” між країнами проявилася прагненням багатьох країн сприяти повсюдному запровадженню механізмів запобігання відмиванню грошей, яке реалізувалося через створення таких міжнародних ініціатив, як FATF. Слід також зазначити, що процеси лібералізації ринків фінансових послуг та запровадження механізмів запобігання відмиванню грошей за своєю суттю є контрверсійними, а тому існує потреба належного узгодження цих процесів. Таке узгодження має місце навіть у таких міжнародних актах з питань лібералізації ринків послуг та товарів на глобальному рівні, як угоди ГАТТ [10] та ГАТС, які передбачають винятки, що надають право державам-учасницям вживати заходи, необхідні для захисту громадської моралі, зокрема заходи щодо забезпечення стабільності та цілісності фінансової системи [6]. По-друге, запровадження системи запобігання відмиванню грошей пов'язане із неминучим втручанням держави у приватний сектор, що завжди вважалося негативним явищем [7]. Особливого значення набуває втручання у фінансову систему. Фінансові інформація стала таким важливим питанням тому, що банківські трансакції особи прямо відображають спосіб життя цієї

особи, її особисті інтереси та політичні переконання. По мірі доступу до фінансових записів особи зацікавлені сторони легко можуть визначити групи та об'єднання, до яких належить особа (через членські внески або пожертви), соціальну благодійність (через пожертви). По мірі доступу до банківської інформації зацікавлені сторони можуть визначити, які книги та публікації купує особа (через платежі за підписку або за квитанціями), та речі, які купує особа (через квитанції або виплати за кредитом). Через доступ до банківської інформації можна визначити політичну партію та інтереси, які підтримує особа (через пожертви на політичні кампанії або до груп лобіювання). Більше того, фінансові записи дозволяють зацікавленим спостерігачам відтворити фінансову “світлинку” особи. Наприклад, за допомогою записів в кредитній картці можна відстежити кожен фізичний рух особи – в інші країни, регіони або міста, навіть до ресторанів, магазинів, поїздки літаком, перебування в готелі [2]. Отже, можна зазначити, що “сукупність банківських записів являє собою віртуальну біографію”, а тому така інформація особливо має охоронятися правом на повагу до приватного життя. Підтвердження важливості врахування вищенаведених аспектів знаходимо в обґрунтуванні ухвалення актів з питань запобігання відмиванню грошей на рівні ЄС: відсутність дій Співтовариства проти відмивання грошей може призвести до вжиття державами-членами з метою захисту своїх фінансових систем заходів, які можуть бути несумісними із завершенням формування єдиного ринку; ... якщо на рівні Співтовариства не будуть вжиті певні координаційні заходи, особи, які займаються відмиванням з метою спрощення своєї кримінальної діяльності, можуть спробувати скористатися зі свободи руху капіталів та свободи надання фінансових послуг, які передбачає об'єднана фінансова територія; такі заходи не повинні накладати обмеження, що переходять межу необхідного для досягнення цілей. Як було зазначено, основною міжнародною ініціативою у сфері запобігання відмиванню грошей є FATF, яка розробила найбільш авторитетні заходи, які повинні вживатися на національному рівні з метою запобігання відмивання грошей – Сорок Рекомендацій FATF. Безпосередній зв'язок із цим документом має також ініціатива ЄС у сфері запобігання відмиванню грошей. Це пов'язано передусім з тим, що Європейська Комісія та більшість держав – членів ЄС із самого початку беруть участь у діяльності FATF. Крім того, як у Директиві 91/308, так і в Директиві 2001/97, яка її замінює, прямо зазначено, що при їх створенні використовувалися Сорок Рекомендацій FATF. Спільний підхід до бачення системи запобігання відмиванню грошей демонструють і такі авторитетні документи, як Базельська заява про принципи та Вольфсберзькі принципи [1].

Висновки. Боротьба з відмиванням грошей має свої особливості в тому, що заходи, які передбачені для попередження і протидію відмиванню грошей, повинні гармонійно вливатися у загальну систему фінансової установи, не порушуючи при цьому банківської і комерційної таємниці, оскільки такі заходи можуть перетворитися із механізму протидії

організованій злочинності, зокрема міжнародної, в інструмент політичного тиску і шантажу осіб, які нелояльно ставляться до існуючої на даний момент влади. Заходи щодо боротьби з відмиванням, які розробляються і впроваджуються в будь-якій країні, повинні бути, з одного боку, досить жорсткими і ефективними щодо злочинців, а з іншої, виходити з позиції поваги до особистого життя громадян країни.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть проводитися у напрямку поглибленого аналізу ролі фінансового-кредитних установ у загальнодержавній системі попередження і протидії відмиванню грошей. Аналіз перш за все ефективного зарубіжного досвіду та адаптація до економіки України з огляду на специфічні особливості і предикативні злочини, що передують відмиванню грошей, української економіки в цілому, передбачає широке використання готівкових коштів в обороті.

Список літератури

1. Вольфсберзькі принципи "Глобальні вказівки про протидію відмиванню грошей для приватної банківської діяльності" [Електронний ресурс] / ABN AMRO Bank N.V., Barclays Bank, Citigroup, et al. – Режим доступу : www.wolfsberg-principles.com.
2. Джозеф Рез. Лібералізм, автономія та політика нейтрального ставлення [Текст] / Рез. Джозеф // Сучасна політична філософія: антологія / пер. з англ. ; упоряд. Я. Кіш. – К. : Основи. – 1998. – Ст. 400–447.
3. Київець, О. В. Україна в контексті відмивання грошей [Електронний ресурс] / О. В. Київець. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/magazine.php?id=37>.
4. Коваленко, В. В. Фінансовий моніторинг банків [Текст] / В. В. Коваленко. – Суми : Мрія, 2005. – 120 с.
5. Колдовський, М. В. Правовий аспект фінансового моніторингу комерційного банку [Текст] / М. В. Колдовський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – Т. 19. – С. 352–357.
6. Результати уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів [Текст] / Офіційні документи : стаття XX (a) // К. : Вимір. – Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ. – 1998. – Ст. 520.
7. Matthew B. Comstock. GATT And GATS: A Public Morals Attack On Money Laundering // 15 Northwestern Journal of International Law and Business (1994) – Ст. 139–176.
8. Matthew N. Kleiman. The Right to Financial Privacy versus Computerized Law Enforcement: A New Fight in an Old Battle // 86 Northwestern University Law Review (1992) – p. 1176.
9. Pecchioli, R. The Financial Action Task Force : Paper Presented to the Council of Europe Money Laundering Conference. – Strasbourg, France, 28–30 September 1992 (typescript) // цитується за W. Gilmore – op. cit. – sn 204.
10. Ronald K. Noble // Court E. Golumbic – op. cit., sn. 4. – p. 92.

Summary

In the paper author analyzed role of financially-credit institution in fighting against money laundering. Problems of legislative regulation and preservation of bank secret also are considered.

Отримано 09.12.2008